

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Г.С. СКОВОРОДИ

Український мовно-літературний факультет імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка
Кафедра зарубіжної літератури та слов'янських мов
імені професора Михайла Гетманця

АРГУМЕНТИ СУЧАСНОЇ ФІЛОЛОГІЇ: СВОБОДА ТА БЕЗПЕКА

Матеріали
третьої Міжнародної наукової конференції

(6-7 квітня 2023 року)

Що
є
свобода?
Добро
в ній
якеє?

Харків – 2023

Разуменко І. В. ПРИНЦИПИ СВОБОДИ ТА ГУМАНІЗМУ В ТВОРЧОСТІ АЛЬБЕРА КАМЮ	172
Рогожа А. О. КОНЦЕПТ СВОБОДИ ЖІНКИ ХІХ-ХХ СТ. У РОМАНІ Д.Г. ЛОУРЕНСА «ЗГУБЛЕНА ДІВЧИНА»	177
Романова Н. В. СВОБОДА ОЧИМА ШВЕДСЬКИХ ПІДЛІТКІВ ХVІІ СТОЛІТТЯ ЗА НІНОЮ БЛАЗОН	183
Руда Н. В., Калашник Л. С. ПОНЯТТЯ СВОБОДИ В КИТАЙСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ	188
Dos Santos, Clodogil Fabiano Ribeiro FREEDOM AND SECURITY: AN ANALYSIS OF THE RELATIONSHIP IN THE LIGHT OF FREIREAN PEDAGOGY AND ETHNOMATHEMATICS ..	193
Севрук К. О. ВІДОБРАЖЕННЯ КОНЦЕПУ «СВОБОДА» В ОДІ ФРІДРІХА ШИЛЛЕРА ... «ДО РАДОСТІ»	197
Семенова О. В. СВОБОДА – КУЛЬТУРНИЙ КОД	203
Скоробогатова О. О., Казакова О. Г. ГРАМАТИЧНІ ЗАСОБИ РОЗШИРЕННЯ І КОМПРЕСІЇ ЛІРИЧНОГО ПРОСТОРУ ПОЕТИЧНИХ ТВОРІВ ДЛЯ ДІТЕЙ	208
Трегубов Д. Г., Трегубова І. М. НЕОБХІДНІСТЬ ІЄРАХІЇ ТА МЕЖ ТОЛЕРАНТНОСТІ	214
Тучина Н. В. МЕТАФОРИ У ПЕДАГОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ ЯК ВІДДЗЕРКАЛЕННЯ ПОГЛЯДІВ НА ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС І ЙОГО УЧАСНИКІВ	220
Халіман О. В. ЛІНГВОКРЕАТИВНІСТЬ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ ЯК ВИЯВ СВОБОДИ: УТВОРЕННЯ ФОРМ СТУПЕНІВ ПОРІВНЯННЯ В СУЧАСНОМУ МОВЛЕННІ (на матеріалі словника А. Нелюби, Є. Редька «Лексико- словотвірні інновації (2017–2021)» та корпусу ГРАК)	225
Хоменко Г. І. РИЗИК ЯК УМОВА СВОБОДИ Й БЕЗПЕКИ: ІСТОРИЧНИЙ УРОК УКРАЇНИ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ЛІТЕРАТУРІ	232
Чорноконь В. В. ПОШУКИ СВОБОДИ ГЕРОЇВ РОМАНУ ЕРНЕСТА ГЕМІНГВЕЯ «І СХОДИТЬ СОНЦЕ» («ФІЄСТА») В СИТУАЦІЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ	237
Shostak Oksana FREEDOM IN GENDER CATEGORIES IN <i>TRACKS</i> BY LOUISE ERDRICH ..	242
Штейнбук Ф. М. ПОШУКИ У-ТОПОСУ СВОБОДИ ЗА «СЛІДАМИ НА ДОРОЗІ» В ОДНОЙМЕННОМУ РОМАНІ ВАЛЕРІЯ АНАНЬЄВА	248

ВІДОБРАЖЕННЯ КОНЦЕПУ «СВОБОДА» В ОДІ ФРІДРІХА ШИЛЛЕРА «ДО РАДОСТІ»

Севрук К. О. (Харків, Україна)

<https://orcid.org/0009-0007-2800-7238>
<https://doi.org/10.5281/zenodo.7818233>

Abstract

The philosophical views of the German poet and playwright Friedrich Schiller, which were quite innovative and far ahead of their time, found their embodiment in the author's work, particularly in his *Ode to joy*. These ideas are of particular importance because they implement the concept of FREEDOM which is important for the history of human development. Due to its multifaceted nature, the concept of FREEDOM is relevant to national cultures, but European ethnic groups have a “common” idea about it.

The scientific problem is focused on the peculiarities of F. Schiller's interpretation of the essence of freedom, which corresponds to the modern European mentality. The purpose of the research is to reveal in *Ode to Joy* signs of the concept of FREEDOM which is the leading one in the author's work.

According to F. Schiller, the prerequisite for obtaining external freedom is firstly internal freedom, because, without it, a person won't be able to become happy; comprehensive freedom is achieved by the joint efforts of humanity, which should strive for spiritual enrichment and intellectual development; “action” is a necessary component of self-improvement; tolerant attitude towards “others”, their thoughts, views, and beliefs is a reflection of the concept of SECURITY which acts as a necessary guarantor.

It is determined which socio-historical factors influenced the formulation of F. Schiller's system of views.

Through the prism of the author's vision of the concept of FREEDOM, it is deduced that only under the condition of its full realization, a person will be able to find full happiness.

Key words: Friedrich Schiller, Ode to Joy, European anthem, freedom, German poetry, 18th century, Romanticism.

Ідеї, викладені в оді «До радості» (1785), видатного німецького поета, драматурга, філософа і теоретика мистецтва Фрідріха Шиллера (1759–1805), упродовж декількох століть не втрачають своєї актуальності. По-перше, про це свідчить рішення Людвіга ван Бетховена (1770–1827) – одного з найвидатніших композиторів людства, який майже через сорок років після публікації оди поклав її на музику, що сприяло популяризації поглядів Ф. Шиллера. А по-друге, утвердження лідерами ЄС «Оди до радості» гімном Європейського Союзу (1985). Беззаперечно, можна вважати, що зроблений членами ЄС вибір є відбиттям прагнень Євросоюзу: зміцнення миру, демократичних цінностей та добробуту. Гімн затверджено без слів, що є віддзеркаленням концепту свободи: рівність мов, поза дискримінацією.

Згодом після публікації Фрідріх Шиллер змінив назву і частково текст оди. Початковий варіант вірша мав назву «До свободи», але заперечуючи його причетність до політики, автор замінив «До свободи» на «До радості» (Berry, 2020). Модифікацію оди не можна вважати суттєвою, адже її сенс та тлумачення залишилися незмінними. Вона проголошує єдність людства, зображує класичний, майже недосяжний ідеал суспільства, яке має спільну мету, погляди, інтереси та віру.

Ода починається зі звернення до «радості», яка іменується «іскрою Божою» та «царицею гожою». З самого початку автор намагається якнайкраще висловити свою прихильність та піднесеність почуттів: «Несказанно любо нам / Обнімітесь мільйони / Поцілуйтесь мов брати!», що є характерним для жанру оди (Galich, 2005, p. 291). У наступних рядках Шиллер пропагує ідею інтеграції людей, приводом для якої є всеохоплююче щастя: «Все, що строго ділить мода / В'яжеш ти одним вузлом / Розцвітає братня згода / Під благим твоїм крилом».

У «веселий круг» поет запрошує тих, хто в змозі зректися власного еґо й визнати свою подібність до «іншого», адже всі ми «і добрі й злі» маємо спільне «божественне» походження. «Черствіть душі» розцінюється як свідоме небажання до самовдосконалення. Людина, яка не здатна перебороти в собі відчуття зверхності, переймається лише власними турботами та «живе в земній юдолі», залишається поза «милістю Божою». Борис Шалагінов – український літературознавець, дослідник західноєвропейської літератури – у своїй праці «Класики і романтики: Штудії з історії німецької літератури XVIII–XIX століть», зазначає: «Шиллер один з перших, хто в умовах тодішнього політичного протистояння Заходу і Сходу сформулював засади культурної європейськості, яка полягає у толерантності до інородців і чужих культур» (Shalaginov, 2013, p. 127).

Багаторазові заклики автора до «дії», як от: «Всяк симпатії скорись! / Сповніть милістю серця / Браття, йдіть у славу путь! / Знищим книги борговії!», спонукають читача / слухача взяти відповідальність щодо встановлення державного порядку шляхом моральної еволюції, адже, за Шиллером, культивування покори та душевної пасивності – це найвірніший шлях до несвободи (Shalaginov, 2013, p. 131).

Події Великої французької буржуазної революції (1789–1799), яка мала безпосередній вплив на хід світової історії, зокрема Німеччини, попри шляхетну мету, призвели до суспільного розчарування. Література епохи романтизму є своєрідною реакцією на ці події. Вражений наслідками якобінського терору (1793–1794), Ф. Шиллер дійшов висновку, що зовнішню свободу не можна отримати, знецінюючи важливість внутрішньої, яка знаходиться всередині кожної людини (Shalaginov, 2013, p. 132). Одним зі шляхів до її відкриття письменник визначав творчість: «Радість – творчості душа».

«До радості» суттєво вирізняється з-поміж літературного доробку автора, адже більшість творів Ф. Шиллера мають відтінки трагічності. Зображені в драматургії Ф. Шиллера обставини, змушують персонажів страждати, їх переслідує проблема вибору, в оді ж, навпаки, оспівується радість, братерство

й людська чеснота, текст переповнений ейфорією, що дає надію на світле майбутнє: «Розцвітає братня згода / Під благим твоїм крилом / Радість нас вином сп'яняє / Помиримося усі! / Радість в келихах шумує / Жити правдою й добром».

Наявність образу єдиного Бога: «Вічний отче / Де всесильний на престолі / Перед мудрістю творця / Прийме Бог у вічне лоно / Перед вишнім судією / І чинить його закони» – за неправильної інтерпретації може суперечити концепту «свобода» в категорії «релігія». Нерідко посилення Ф. Шиллера на Бога в дусі монотеїзму сприймається як натяк на християнство, яке своєю чергою заперечує політеїзм (Jeffrey, 2017, р. 80). Наступні ж рядки: «Радість п'ють усі істоти / З груди матері-землі / І черв'як утіху знає / І небесний херувим» – взагалі спростовують думку про прихильність автора до якоїсь однієї системи вірувань, адже вони виражені у пантеїстичному схиланні перед природою, яка ніби ототожнюється з Богом. «Мати-земля» – персоніфікований образ, який символізує рідний край, що, як мама, годує та оберігає. Про своє ставлення до релігії поет одного разу висловився: «Яку релігію я сповідую? Жодної з усіх тих, що ти мені називаєш. Чому ж жодної? З почуття однієї вічної релігії душі» (Jeffrey, 2017, р. 76) (переклад тут і далі наш. – К.С.). Він критикував релігію як таку, що обмежує волю людини та перешкоджає прогресу цивілізацій, аргументуючи це тим, що племінні міфології, які охоплювали широкий спектр естетико-моральних проєкцій свободи, згодом стали естетико-моральними засобами примусу в інституції церкви (Jeffrey, 2017, р. 81). Така думка письменника спричинила обурення в суспільстві, але однаково не дала приводу до того, щоб визнати Ф. Шиллера атеїстом. Отже, образ «Бога» у тексті оди можна вважати багатогранною метафорою, яка виражає єдність Всесвіту у спільному бажанні до радості: «Радість – всесвіту пружина».

Ф. Шиллер дотримувався думки про те, що кожна особистість має прагнути ідеалу. Пропонуючи людині зрівнятися з Богом («Божество не наградиме, – От би нам зрівняться з ним!»), філософ також утверджує ідею безсмертя, адже Бог не може померти: «Вірте, страдні, в кращий світ!». У розумінні Шиллера «збороти смерть» означає примиритися з думкою про неї.

Таким чином автор приєднується до міркувань свого сучасника Й.-В. фон Гете, який вважав: «Людина, аби перейти у вигляді ентелехії у вічність, мусить стати нею ще тут, на землі» (Shalaginov, 2013, p. 134).

Текст оди, який ми розглядаємо у перекладі Миколи Лукаша (1919–1988) – українського мовознавця та перекладача, не містить жодної згадки слова «свобода», проте, ледь не в кожному рядку присутній іменник «щастя». На нашу думку, між цими двома словами існує дуже тонка межа. Можливо, факт перейменування Шиллером оди «До радості» спонукав його до деяких змін й у тексті вірша, що спричинило виникнення метафори, коли замість вживання слова в прямій формі, ми взаємозамінюємо його іншим, що містить у собі ознаку першого (Galich, 2005, p. 214).

На думку автора, знання, які є основним «інструментом» для вчених, надають їм переваги в отриманні щастя: «Вчених з істини свічада / Радість успіхом віта / До чеснот провадить радо». Письменник наполягав на тому, аби кожна людина сама обирала майбутню професію, адже таке право є невіддільною частиною справжньої свободи (Shalaginov, 2013, p. 128). Перебуваючи в академії Карла, звичайно ж не за своїм бажанням, Ф. Шиллер з власного досвіду переконався, яким важким може бути шлях до знань, тому попереджає про це в «До радості»: «Хоч тропа до них крута», але разом з тим мотивує та наставляє: «Будь твердим в лиху годину / Поміч скривдженим давай / Всюди правду знай єдину / Зроду клятви не ламай / Не знижайсь перед потужним / Коли треба важ життям!».

Отже, основною ідеєю оди «До радості» є утвердження бажання Ф. Шиллера щодо об'єднання людства у спільній меті – отриманні всебічної свободи, що відповідає засадам європейської спільноти. Радість ілюструється Ф. Шиллером як щось святе, що зближує та надихає. Радість – це енергія, яку за спільних зусиль можна примножувати, аби сягнути найвищої сходинки еволюції суспільства.

REFERENCES

Berry, D. (2020). Ode to freedom. Retrieved from <https://rule13learning.com/change/ode-to-freedom/> [in English].

Galich, O., Nazarec, V., Vasil'ev, Є. (2005). *Teoriya literaturi* [Theory of literature]. Kyiv: Libid' [in Ukrainian].

Jeffrey, L. (2017). Revolutionary Virtue: Schiller and Freedom from Religion. Long Beach, US: California State University, Philosophical Readings, p. 76–86 [in English].

Shalaginov, B. (2013). *Klasiki i romantiki: Shtudii z istorii nimeckoi literaturi XVIII-XIX stolit* [Classics and Romantics: Studies in the History of German Literature of the XVIII-XIX centuries]. Kyiv: Vidavnychij dim «Kievo-Mogilyanska akademiya» [in Ukrainian].

Shiller, F. (1785). *Do radosti* [Ode to joy]. From German into Ukrainian translated by Mykola Lukash. Retrieved from <https://dovidka.biz.ua/do-radosti-chytaty-skachaty-fridrih-shyller/> [in Ukrainian].